

섹션 7.

MILITARY SCIENCES, NATIONAL SECURITY AND SECURITY OF THE STATE BORDER

DOI 10.36074/logos-13.03.2026.013

КОНТЕНТ-АНАЛІЗ ТЕОРІЇ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ ВОЄННОГО ПРОТИВНИКА УКРАЇНИ ЗА АСПЕКТОМ ПЛАНУВАННЯ ТА ВЕДЕННЯ КОНТРБАТАРЕЙНОЇ БОРОТЬБИ В ОБОРОННИХ ДІЯХ ПІД ЧАС ВІЙНИ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ 2022-2025 РОКІВ

**Мацей Дмитро Михайлович¹, Лапко Сергій Сергійович²
Науковий керівник: Лихольот Олександр Вікторович³**

1. слухач командно-штабного інституту застосування військ (сил)
Національний університет оборони України, УКРАЇНА

2. слухач командно-штабного інституту застосування військ (сил)
Національний університет оборони України, УКРАЇНА

3. доктор філософії, професор кафедри ракетних військ і артилерії
Національний університет оборони України, УКРАЇНА

ORCID ID: 0000-0003-3418-9529

Постановка проблеми. Досвід ведення бойових дій під час відсічі широкомасштабної збройної агресії російської федерації проти України з лютого 2022 року засвідчує критичне значення контрбатарейної боротьби для досягнення успіху в оборонних операціях. Артилерія забезпечує від 70 до 90% втрат живої сили та техніки противника в сучасних конфліктах високої інтенсивності.[5, 6] Контрбатарейна боротьба є одним з пріоритетних завдань артилерійських підрозділів обох сторін конфлікту. На оперативно-тактичному рівні (корпус, бригада, дивізіон) планування та ведення контрбатарейної боротьби набуває особливої актуальності через необхідність координації дій різних родів військ, оптимального розподілу артилерійських ресурсів та швидкого реагування на динамічні зміни обстановки. Розуміння теорії військового управління воєнного противника, його підходів до планування та ведення контрбатарейної боротьби в оборонних діях є необхідною умовою для ефективної протидії та вироблення ефективних рішень [16, 17, 18].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання контрбатарейної боротьби досліджувалися у роботах вітчизняних та зарубіжних науковців. Науменко І., Кузнецов В. (2023) аналізували контрбатарейну боротьбу за досвідом російсько-української війни 2022-2023 років [6]. Головченко О., Шевцов Р. та інші (2024) досліджували здобуті уроки ведення бойових дій артилерією під час відсічі агресії російської федерації за аспектом організації контрвогню.[5] Пшава Д., Вдовенко О., Головченко О. (2023) розглядали організацію та ведення контрбатарейної боротьби на підставі аналізу теорії військового управління армій країн-членів НАТО [7]. Ріман О., Головченко О., Шевцов Р. (2024) досліджували вогневу підтримку як зміну парадигми планування бойових дій.[8] Коростельов В. (2023) розглядав актуальні питання організації взаємодії підрозділів під час контрбатарейної боротьби [10]. Задорожний В., Цегельник В., Файфура М. (2023) аналізували контрбатарейну боротьбу у російсько-українській війні [9]. Однак комплексний контент-аналіз теоретичних засад планування та ведення контрбатарейної боротьби саме воєнним противником України на оперативно-тактичному рівні в умовах війни 2022-2025 років потребує подальшого дослідження.

Мета статті - здійснити контент-аналіз теорії військового управління російської федерації за аспектом планування та ведення контрбатарейної боротьби на оперативно-тактичному рівні в оборонних діях під час війни за незалежність 2022-2025 років, визначити ключові принципи, методи та особливості організації контрбатарейної боротьби противника.

Виклад основного матеріалу. Контрбатарейна боротьба у військовій теорії російської федерації визначається як комплекс організаційних, розвідувальних і вогневих заходів щодо нанесення вогневим підрозділам і пунктам управління противника втрат, спрямованих на відмову від діяльності за призначенням[16, 18, 19]. У контексті оборонних дій російська військова доктрина передбачає створення системи контрбатарейної боротьби на оперативно-тактичному рівні, що інтегрується в загальну систему управління військами[1, 3, 15].

Організація управління контрбатарейною боротьбою. На оперативно-тактичному рівні російська армія здійснює управління контрбатарейною боротьбою через систему корпус-дивізія-бригада. Основним організатором контрбатарейної боротьби традиційно виступає начальник артилерії корпусу[25, 26], який координує дії артилерійських бригад, дивізіонів та батареї на ділянці фронту протяжністю 30-50 км. На рівні дивізії та бригади функціонують штаби ракетних військ і артилерії, які забезпечують планування вогневих завдань, розподіл боєприпасів та координацію з іншими родами військ[1, 3, 27, 28].

섹션 7.

MILITARY SCIENCES, NATIONAL SECURITY AND SECURITY OF THE STATE BORDER

Досвід війни 2022-2025 років показав, що російська система управління характеризується високим ступенем централізації на рівні корпусу при обмеженій ініціативі нижчих ланок. Це створює проблеми з оперативністю реагування на швидкоплинні зміни тактичної обстановки[5,6]. Водночас прагнення до централізованого управління дозволяє противнику масувати артилерійський вогонь на вирішальних напрямках, створюючи локальну вогневу перевагу[17, 18].

Принципи планування контрбатареїної боротьби в оборонних діях.

Аналіз доктринальних документів та практики застосування російських військ у 2022-2025 роках показує, що планування контрбатареїної боротьби здійснюється на основі таких принципів:

- централізоване управління розвідкою і вогнем артилерії на рівні корпусу з обмеженою децентралізацією виконання завдань на рівні бригади та дивізіону;
- безперервність розвідки артилерійських цілей усіма доступними засобами (контрбатареїні радары "Зоопарк-1М" з дальністю виявлення до 22 км, "Пенициллин" до 25 км, безпілотні літальні апарати, агентурна розвідка, радіотехнічна розвідка)[20];
- масування вогню артилерії на найважливіших напрямках для створення вогневої переваги з коефіцієнтом не менше 2:1;
- оперативність реагування на виявлені артилерійські батареї противника (прагнення до відкриття вогню протягом 3-7 хвилин після виявлення цілі);
- координація дій артилерії з авіацією, ракетними підрозділами та засобами радіоелектронної боротьби на рівні оперативно-тактичного угруповання;
- ешелонування артилерійських засобів на глибину 5-40 км від лінії бойового зіткнення.

Організація системи розвідки на оперативно-тактичному рівні.

Система розвідки російської армії на оперативно-тактичному рівні включає технічні, повітряні та наземні компоненти. Основу технічної розвідки становлять контрбатареїні радары: РЛС "Зоопарк-1М" здатна одночасно відслідковувати до 70 снарядів на дальності до 30 км для РСЗВ, до 20 км для мінометів та до 20 км для гаубиць[11, 20]. Звукометричний комплекс "Пенициллин" працює на дальності до 25 км, визначаючи координати вогневих позицій артилерії противника з точністю 15-30 метрів[11].

Повітряна розвідка здійснюється безпілотними авіаційними системами різних класів: тактичні БПЛА типу "Орлан-10" з дальністю дії до 120 км та тривалістю польоту до 16 годин [21, 22]; оперативно-тактичні БПЛА типу

"Форпост" з дальністю дії до 250 км; баражуючі боєприпаси типу "Ланцет" з дальністю до 40 км [21]. Досвід 2022-2025 років засвідчив критичну залежність ефективності контрбатареїної боротьби від наявності та інтенсивності застосування БПЛА.

Однак практика показала серйозні обмеження системи розвідки противника: дефіцит контрбатареїних радарів на тактичному рівні (в середньому 1-2 комплекси на бригаду замість штатних 3-4), вразливість БПЛА до засобів радіоелектронної боротьби, труднощі з інтеграцією даних від різних джерел розвідки. Це змушує противника покладатися на агентурну розвідку та візуальне спостереження, що знижує оперативність виявлення цілей.

Характеристики артилерійських систем та дальності вогню. Російська армія на оперативно-тактичному рівні застосовує диференційований підхід до використання артилерійських систем різної дальності. Ствольна артилерія представлена: 122-мм гаубицями Д-30 та 2С1 "Гвоздика" (дальність до 15,3 км) [13,14]; 152-мм гаубицями 2С3 "Акація" (дальність до 17,4 км) та 2С19 "Мста-С"[13] (дальність 24-29 км зі звичайними снарядами, до 36 км з активно-реактивними); 152-мм гармато-гаубицями 2А36 "Гіацинт-Б" (дальність до 33 км).

Реактивні системи залпового вогню включають: 122-мм РСЗВ БМ-21 "Град" (дальність 20-40 км залежно від типу снаряду); 220-мм РСЗВ 9К57 "Ураган" (дальність до 35 км); 300-мм РСЗВ 9К58 "Смерч" (дальність 70-90 км, до 120 км з новітніми снарядами). Оперативно-тактичні ракетні комплекси "Іскандер-М" мають дальність до 500 км та використовуються для ураження критичних об'єктів у глибокому тилу[14, 23].

Для порівняння, артилерійські системи західного зразка, що застосовуються ЗСУ: 155-мм гаубиці М777 (дальність 24 км зі звичайними снарядами М107, до 30 км з ERFB(активно реактивні снаряди), до 40 км з Excalibur); САУ CAESAR (дальність до 46 км з довжиною ствола 52 калібри); САУ PzH 2000 (дальність до 48 км); РСЗВ HIMARS (дальність до 80 км та до 150 км з ракетами GMLRS, до 165 км та до 300 км з ATACMS)[23,24]. Це створює асиметрію у дальності вогню, що впливає на планування контрбатареїної боротьби з обох сторін.

Методи ведення контрбатареїної боротьби в обороні на оперативно-тактичному рівні. Російська військова теорія розрізняє проактивний та реактивний методи контрбатареїної боротьби. Проактивний контрвогень передбачає ураження артилерії противника до відкриття вогню на основі даних розвідки. Цей метод вимагає: завчасного виявлення районів зосередження артилерії; постійного моніторингу змін позицій; швидкої

섹션 7.

MILITARY SCIENCES, NATIONAL SECURITY AND SECURITY OF THE STATE BORDER

передачі цілевказівок на вогневі засоби; готовності до відкриття вогню протягом 3-5 хвилин.

Реактивний контрвогонь здійснюється у відповідь на вогневу діяльність артилерії противника. Типовий алгоритм: виявлення вогневих позицій контрбатареїним радаром або БПЛА; передача координат на пункт управління вогнем (час 1-2 хвилини); прийняття рішення про цілерозподіл (час 2-3 хвилини); відкриття вогню артилерійським підрозділом (час 2-5 хвилин); оцінка результатів та при необхідності повторний вогневий наліт. Загальний цикл від виявлення до відкриття вогню становить 5-10 хвилин у російській армії[16,17], що дозволяє противнику змінити позицію після виконання вогневого завдання.

Практика 2022-2025 років показала домінування реактивного методу через обмеження у засобах розвідки. Для підвищення ефективності російська армія застосовує тактику масованих вогневих нальотів: залучення 1-2 батареї (4-8 гаубиць) для ураження одного виявленого вогневого взводу противника; витрати 20-50 снарядів на ціль протягом 3-5 хвилин; створення щільності вогню 0,2-0,5 снаряд на гектар.

Система управління вогнем на оперативно-тактичному рівні.

Управління контрбатареїною боротьбою здійснюється через пункти управління вогнем на різних рівнях: корпусний пункт управління координує дії 3-5 артилерійських дивізіонів на ділянці фронту 30-50 км; дивізійний/бригадний пункт управління керує 2-3 артилерійськими дивізіонами на ділянці 10-15 км; дивізіонний пункт управління безпосередньо керує вогнем 3-х батареї.

Російська армія прагне впроваджувати автоматизовані системи управління вогнем (АСУВ) типу "Стрелець"[19,20], однак їх застосування обмежене через: активну роботу засобів РЕБ ЗСУ; недостатню підготовку особового складу; проблеми з сумісністю різних систем управління; залежність від стійкого радіозв'язку[16,19]. Це змушує противника часто повертатися до традиційних методів управління з використанням карт та голосового зв'язку, що збільшує час прийняття рішень.

Роль безпілотних систем у контрбатареїній боротьбі. Війна 2022-2025 років продемонструвала революційну роль БПЛА у контрбатареїній боротьбі. Противник застосовує багаторівневу систему: на оперативно-тактичному рівні - розвідувальні БПЛА "Форпост", "Орлан-10" для виявлення районів зосередження артилерії на глибині до 50 км; на тактичному рівні - тактичні БПЛА для коригування вогню в реальному часі; на рівні вогневих позицій - FPV-дрони та баражуючі боєприпаси "Ланцет" для безпосереднього ураження артилерійських систем.

Масове застосування БПЛА змінило парадигму контрбатареїної боротьби: скоротився час від виявлення до відкриття вогню; підвищилась точність визначення координат цілей; з'явилася можливість оперативної оцінки результатів вогневого ураження; розширився спектр засобів ураження за рахунок ударних БПЛА. Станом на 2024 рік російська армія застосовує до 1500-2000 БПЛА добово на всіх напрямках[21,22,25], з яких 20-30% використовуються для розвідки та коригування артилерійського вогню[21,22].

Проблеми та обмеження системи контрбатареїної боротьби противника. Аналіз практики 2022-2025 років дозволяє виділити системні проблеми російської контрбатареїної боротьби на оперативно-тактичному рівні:

- дефіцит сучасних контрбатареїних радарів (забезпеченість становить 30-40% від штатної потреби)[5, 6];
- недостатня координація між різними рівнями управління (корпус-бригада-дивізіон), що призводить до дублювання зусиль або пропуску цілей;
- асиметрія у дальності артилерійського вогню порівняно із західними зразками (відставання на 10-20 км);
- вразливість систем управління до засобів РЕБ, що збільшує час циклу "виявлення-ураження" до 10-15 хвилин;
- недостатня підготовка особового складу до роботи з автоматизованими системами управління вогнем;
- труднощі у забезпеченні одночасного подавлення кількох цілей через обмеження у кількості артилерійських підрозділів;
- великі витрати боєприпасів (до 20 000 снарядів на добу на корпус) при обмеженій ефективності контрбатареїного вогню.

Уроки війни 2022-2025 років для планування контрбатареїної боротьби. Практика ведення бойових дій виявила низку важливих аспектів: критичне значення мобільності артилерійських підрозділів (необхідність зміни позиції через 15-20 хвилин після відкриття вогню)[4, 5, 27, 28]; важливість інтеграції даних від різних джерел розвідки в єдину систему управління; необхідність створення резерву артилерійських підрозділів на рівні корпусу (10-15% від загальної кількості) для швидкого реагування на загрози; ефективність застосування комбінованих ударів (артилерія + РСЗВ + БПЛА) для подолання протидії противника.

Досвід також показав зростаючу роль радіоелектронної боротьби у контрбатареїній боротьбі: придушення систем управління вогнем противника знижує ефективність його артилерії на 30-40%; нейтралізація БПЛА обмежує можливості розвідки та коригування вогню; захист власних

섹션 7.

MILITARY SCIENCES, NATIONAL SECURITY AND SECURITY OF THE STATE BORDER

систем управління від РЕБ є критичним для ефективності контрбатареїної боротьби[5, 8, 27].

Висновки. Контент-аналіз теорії військового управління російської федерації за аспектом планування та ведення контрбатареїної боротьби на оперативно-тактичному рівні в оборонних діях під час війни 2022-2025 років дозволяє зробити такі висновки:

По-перше, на оперативно-тактичному рівні російська система управління контрбатареїною боротьбою характеризується високою централізацією на рівні корпусу при обмеженій ініціативі бригадної та дивізійної ланок, що створює проблеми з оперативністю реагування на динамічні зміни обстановки.

По-друге, система розвідки базується на інтеграції контрбатареїних радарів (дальність 12-25 км), БПЛА (дальність до 250 км) та традиційних методів, однак критичний дефіцит технічних засобів [5, 6] (забезпеченість 30-40% від потреби) знижує її ефективність.

По-третє, асиметрія у дальності артилерійського вогню (дальність стрільби російських систем на 10-20 км менша від західних зразків) створює тактичні переваги для ЗСУ у контрбатареїній боротьбі та змушує противника компенсувати це масуванням вогню та великими витратами боєприпасів.

По-четверте, війна 2022-2025 років продемонструвала революційну роль БПЛА у контрбатареїній боротьбі, трансформуючи її з суто артилерійської дуелі на комплексну операцію із залученням безпілотних, ракетних та артилерійських засобів на різних рівнях управління.

По-п'яте, основними проблемами російської системи є недостатня координація між рівнями управління, вразливість до засобів РЕБ, великий цикл "виявлення-ураження" (10-15 хвилин) та залежність від масованого застосування артилерії при обмеженій точності.

По-шосте, досвід війни підтвердив критичне значення мобільності артилерійських підрозділів, інтеграції даних розвідки, створення резервів на рівні корпусу та застосування комбінованих ударів для ефективної контрбатареїної боротьби.

Результати дослідження мають практичне значення для вдосконалення системи контрбатареїної боротьби Збройних Сил України на оперативному та тактичному рівнях, розробки ефективних заходів протидії артилерії противника, планування операцій та підготовки артилерійських підрозділів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Доктрина Сухопутних військ Збройних Сил України: ВКП 5-001(03).01. Київ: ГШ ЗС України, 2024. 156 с.

- [2] Тимчасова доктрина "Об'єднана вогнева підтримка". Київ: ГШ ЗС України, 2023.
- [3] Доктрина НАТО щодо контрбатареїної боротьби (AArtyP-02) (9 грудня 2020 року): Спільна директива стратегічних командувань НАТО: довідкові матеріали. Київ: НУОУ, 2022. 88 с.
- [4] Курс підготовки артилерії Збройних Сил України (КПА-2020): ВП 7-07(11).01. Київ: Командування Сухопутних військ ЗС України, 2020.
- [5] Головченко О., Шевцов Р., Полоз О., Яриш Є., Довгоруку В., Заїка С. Аналіз здобутих уроків ведення бойових дій артилерією під час відсічі широкомасштабної збройної агресії російської федерації проти України у 2022-2023 роках за аспектом організації та ведення контрвогню. Grail of Science. 2024. № 39. С. 215-224.
- [6] Науменко І., Кузнецов В. Контрбатареїна боротьба за досвідом російсько-української війни. Scientific Collection «InterConf». 2023. № 181. С. 456-459.
- [7] Пшава Д., Вдовенко О., Головченко О. Організація та ведення контрбатареїної боротьби в операції на підставі аналізу теорії військового управління армій країн-членів НАТО. Grail of Science. 2023. № 30. С. 169-175.
- [8] Ріман О., Головченко О., Шевцов Р., Іщенко О., Лихольот О., Родіонов Е. Вогнева підтримка як зміна парадигми планування та ведення бойових дій військовими формуваннями ракетних військ і артилерії в операціях (діях). Grail of Science. 2024. № 40. С. 244-252.
- [9] Задорожний В., Цегельник В., Файфура М. Контрбатареїна боротьба у російсько-українській війні. Застосування Сухопутних військ Збройних Сил України у конфліктах сучасності (за досвідом забезпечення національної безпеки складовими сектору безпеки і оборони у ході російсько-української війни). Львів: НАСВ, 2023. С. 78-82.
- [10] Коростельов В. Контрбатареїна боротьба. Застосування Сухопутних військ Збройних Сил України у конфліктах сучасності (за досвідом забезпечення національної безпеки складовими сектору безпеки і оборони у ході російсько-української війни). Львів: НАСВ, 2023. С. 83-87.
- [11] Атаманюк В., Звонко А., Ковальчук А., Проценко В. Автономний універсальний імітатор сигналів РЛС контрбатареїної боротьби на основі DDS синтезатора. Застосування Сухопутних військ Збройних Сил України у конфліктах сучасності. Львів: НАСВ, 2023. С. 67-68.
- [12] Методичні рекомендації "Артилерійський дивізіон в бою": ВП-7-070356.01. Київ, 2024.
- [13] Правила стрільби і управління вогнем наземної артилерії. Київ: Командування Сухопутних військ ЗС України, 2018.
- [14] Настанова з підготовки ракетних військ Сухопутних військ Збройних Сил України (ракетна, реактивна артилерійська бригада, дивізіон, батарея, відділення, взвод, обслуга). Київ: Центр учбової літератури, 2024. 160 с.
- [15] Тимчасовий бойовий статут механізованих військ Сухопутних військ. Частина І (бригада). Київ: ГШ ЗС України, 2023.
- [16] Літвіненко В., Цеханович Д. Організація та ведення контрбатареїної боротьби. Армейський збірник. 2022. URL: <https://army.ric.mil.ru/Statii/item/424559>
- [17] Зарицький В.Н., Харкевич Л.А. Общая тактика: учебное пособие. Тамбов: Издательство ТГТУ, 2007. 256 с.
- [18] Передельский Г.Е., Хорев В.Д., Скороходов В.А. Артиллерия в бою и операции. Москва: Воениздат, 1980. 392 с.
- [19] Літвіненко В.І. Тактика артиллерии: учебное пособие. Санкт-Петербург: Лань, 2018. 200 с.

섹션 7.

MILITARY SCIENCES, NATIONAL SECURITY AND SECURITY OF THE STATE BORDER

- [20] Учебник сержанта ракетных войск и артиллерии. Для специалистов радиолокационной и радиотехнической разведки. Москва: Воениздат, 1991. 229 с.
- [21] Контрбатарейна боротьба у ЗСУ зазнає революційних змін. АрміяInform. 2023. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/08/17/kontrbatarejna-borotba-u-zsu-zaznaye-revoluyuczijnyh-zmin/>
- [22] Контрбатарейна боротьба: знищити артилерію противника. Militarnyi. 2023. URL: <https://militarnyi.com/uk/articles/kontrbatarejna-borotba-znyshhyty-artyleryyu-protyvnyka/>
- [23] День ракетних військ і артилерії 2024 — Найкраща зброя ЗСУ, її параметри й успішні завдання. NV. 2025. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/den-raketnih-viysk-i-artileriji-2024-naykrashcha-zbroya-zsu-jiji-parametri-y-uspishni-zavdannya-50462457.html>
- [24] Артилерія ЗСУ — ТОП-10 ефективних і найбільш далекобійних систем західного зразка. NV. 2023. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/artileriya-zsu-top-10-efektivnih-i-naybilsh-dalekobiynih-sistem-zahidnogo-zrazka-infografika-50364860.html>
- [25] Корпусна система ЗСУ: що це та навіщо потрібно. Nakypilo. 2025. URL: <https://nakypilo.ua/rozbory/korpusna-systema-zsu-shcho-tse-ta-navishcho-potribno/>
- [26] Система Наполеона. ЗСУ переходять на корпусну систему: що це означає. Главком. 2025. URL: <https://glavcom.ua/publications/zsu-perekhodjat-na-korpusnu-sistemu-shcho-tse-oznachaje-i-do-choho-tut-napoleon-1049752.html>
- [27] Планування вогневої підтримки на тактичному рівні. Спротив. 2023. URL: <https://sprotyvg7.com.ua/lesson/planuvannya-vognevoi-pidtrimki-na-taktichnomu-rivni>
- [28] Рекомендації з планування та організації бою за стандартами НАТО. Спротив. 2022. URL: <https://sprotyvg7.com.ua/lesson/rekomendacii-planuvanya-boyu-nato>